

Josep Ramoneda: un filòsof parla de ciència

“Si hi ha una ideologia amb eficàcia universal, és la tècnica”

La tecnologia va variant amb les relacions culturals, econòmiques i socio-polítiques. Per això, resulta interessant establir diàleg entre científics i humanistes. Josep Ramoneda, filòsof i director de l'Institut d'Humanitats, ens ha donat la seva visió sobre la relació tecnologia-societat.

“És un error extraure conclusions ètiques de raonaments científics”.

DOMENEK UMBERT

Sovint es fa una divisió entre científics i humanistes. ¿És una simple qüestió de noms o li sembla vàlida?

—És una divisió correcta en un cert sentit. Però no són coses incompatibles, no és cap línia divisòria. És cert que les ciències tenen uns límits més precisos, però crec que és important fer ponts entre les disciplines. I a l'Institut d'Humanitats, que jo dirigeixo, hi ha una àrea de ciències.

—¿Hi ha un culte per la tècnica en la societat actual?

—Crec que sí, per raons evidents. És cert que la tecnologia ha portat situacions límits i horrors inesperats. Però també és cert que hi ha una realitat més directa, que és la que palpa la gent: que la tecnologia li ha portat el cotxe, la televisió, diverses comoditats. La idea de tècnica està encara bastant vinculada a la idea de progrés. De tota manera, penso que una de les forces de la tècnica deriva del prestigi del pensament científic. La ciència té una legitimitat que ja no tenen ni la religió ni la llei.

—Però també rep crítiques contundents...

—Hi ha una prevenció socialment superada, la que anomenaria reaccionària, la que té por que l'home amb la ciència faci enfadar els déus. Però també hi ha prevenció per alguns dels seus resultats, que fonamentalment són dos: la destrucció bèl·lica i la destrucció natural. Però malgrat això, crec que si en aquest moment hi ha una ideologia amb eficàcia universal, aquesta és la tècnica. Quan els polítics de qualsevol règim parlen de la modernització, en realitat estan venent ideologia de la tècnica.

—¿És possible la neutralitat del científic?

—Al meu entendre no hi ha res que sigui neutral i res que sigui tan culpable com allò que es presenta com a innocent. Segona qüestió: en tot espai on es produeix ciència, com en qualsevol espai humà, hi ha relacions de poder. Tercera cosa: si sumem a tot això l'enorme interrelació de l'aparell científic amb l'econòmic i industrial, trobem que això es tradueix en el mateix desenvolupament de la ciència, des de l'elecció dels objectius fins a la de les solucions que s'apliquen a les que se silencien. En canvi, seria més prudent d'atribuir culpabilitats a un descobriment científic, com a un descobriment ideològic. ¿Einstein és responsable d'Hiroshima? No, perquè el responsable és qui dona l'ordre de llançar la bomba. ¿Hegel és culpable del totalitarisme de l'Est? em sembla problemàtic fins i tot dir-ho de Marx. ¿D'El capital, en surt inexorablement la revolució del 17? Em sembla discutible. Una cosa són els coneixements i l'altra els usos que se'n fan.

—¿Ha transformat la tecnologia el sentit del mot cultura?

—La relació entre tècniques i comportament és molt complexa i potser s'hauria d'analitzar cas per cas. Per exemple, la universalització de la televisió: això pot tenir un factor d'homogeneïtzació cultural excessiva. Però en un altre sentit té uns elements d'intercanvi que faciliten el coneixement i el pacte. Si la lògica dominant avui és el pacte, en part és deguda als nous sistemes de comunicació. En la caiguda dels règims de l'Est, hi ha tingut a veure en un percentatge elevadíssim la

recepció de les televisions. Les comunicacions que salten fronteres són el principi del final del concepte de sobirania en el sentit en què es va utilitzar en un temps determinat. El concepte de sobirania que va definir els estats nació contemporanis està liquidat i com a màxim es pot parlar de sobirania compartides.

—¿Això va contra les identitats culturals?

—Hem de començar a distingir entre comunitat i societat. A la primera, el conjunt pesa més que l'individual i en el segon l'individual pesa com a mínim tant. Jo sóc partidari d'aquest segon tipus i en aquests moments podria ser una certa tendència.

—¿Els mitjans interactius fan que el receptor de cultura sigui també més actor?

—Aquesta és la idea d'aquest tipus de tècniques. Sempre és difícil de saber fins a quin punt aquesta estimulació té efectes prolongats i és una porta a estimulacions successives o és un pur entreteniment. Suposo que aniran sortint treballs d'investigació sobre, per exemple, els nens que passen per un museu de la ciència i les seves perspectives posteriors. Ara, a mi em sembla que tot allò que contribueixi a la democratització de la cultura, encara que tingui uns costos, em sembla positiu. Que hi hagi moltíssima més gent que pugui accedir a formes de coneixement, encara que de moment siguin elementals, em sembla extraordinàriament positiu. En aquests moments estem en un període de transició. Es cert que un noi de dotze anys

Casa de la Caritat: la tecnologia més moderna

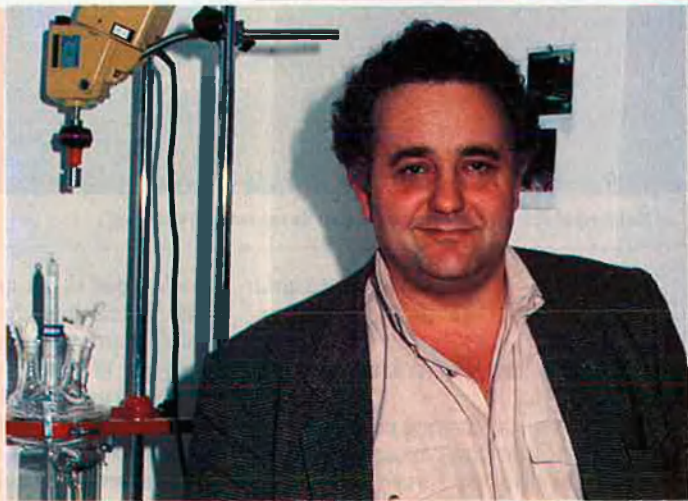
Les noves tecnologies tindran una presència important en el centre de Cultura Contemporània. Jorge Wagensberg, professor de Física a la Universitat de Barcelona, forma part de la Comissió Tècnica Assessora de la Casa de la Caritat i explica els principals sistemes que s'hi instal·laran: "En el vestíbul es donarà informació interactiva sobre la ciutat. Un gran mapa electrònic informará sobre tot allò que tingui a veure amb Barcelona, des de la seva història, el trànsit, el temps, botigues, restaurants i altres establiments, etc. També s'establirà una connexió directa amb altres ciutats importants. Al mateix temps, hi haurà a

l'abast imatges de la Barcelona d'altres temps, de la qual es podran obtenir fotografies".

Hi haurà també un petit teatre. "Aquí s'instal·larà una maqueta canviant, on es podrà observar l'aspecte de Barcelona des de la prehistòria fins a l'actualitat i, fin i tot, alguns projectes futurs. Mostrará aspectes geològics, urbanístics, sociològics, etc. Hi haurà un relleu bàsic d'imatges hologràfiques".

Finalment es dedicarà un espai a les ciutats del món. "Aquest serà un espai que mostrarà les ciutats més importants del planeta, des de l'antiguitat".

Tot això implica utilitzar la

tecnologia més avançada i, fins i tot, resoldre alguns problemes amb solucions noves. "No ens podem permetre —comenta el doctor Wagensberg— tenir una tecnologia que no correspongui a l'època". La

gran biblioteca que es muntarà sobre temàtica ciutadana aprofitarà al màxim les noves tecnologies de la informació. I a més, s'estudiarà l'impacte de les noves tecnologies a les ciutats modernes.

sap més que el que sabem els de la meua edat als dotze anys. Però el mateix to de la cultura que vivim pot fer que ens quedem en uns eterns adolescents culturals. Aquesta és una de les contradiccions actuals.

—*D'una banda, les tècniques donen noves possibilitats de creació. D'altra, també sembla que fan la feina més senzilla. ¿Estimulen la creativitat o l'anul·len una mica?*

—Aquestes coses són discutibles. Per exemple, ¿que és millor per als escriptors: escriure a mà, a màquina, amb ordinador? Primer, canviar, canvia segur. Segona qüestió: ¿per a bé o per a mal? Això ja depèn fins i tot de les característiques de cadascun. Jo sóc mandrós i, quan una cosa està feta, tendixo a donar-la per bona. Amb ordinador no passa, perquè és molt fàcil corregir. Això em passa a mi. A un altre li pot passar el contrari. El ritme de la mà és un, el de l'ordinador, un altre. Una anàlisi rigorosa d'aquestes coses podria establir diferències entre la creació li-

terària abans de l'ordinador i després. I d'això, n'està plena d'exemples la vida.

—*¿I crea això un nou tipus d'analfabet: el que no sap utilitzar un ordinador?*

—A mi el que em fa por d'aquest univers és que vagi quedant acorralat el meu terreny: el de la raó crítica en el seu sentit més clàssic. Hi ha el respecte quasi religiós a la tècnica, la seva submissió sacral, que fa que algú se senti tan analfabet com el senyor que no sap escriure. I hi ha la reacció que això pot provocar d'un cert retorn del pensament religiós, discursos dient que l'error més gran ha estat la pèrdua del sagrat. Entre aquests dos, em fa por que es perdi l'únic espai en el que em vull trobar: la raó crítica, fer un ús instrumental d'aquestes coses, sense reaccionarisme, ni deixar-se arrossegar com si això fos la finalitat en si mateixa.

—*¿Porta també un nou imperialisme, sobre els països que no tenen accés a la tecnologia?*

—El més poderós serà aquell que sigui capaç d'enviar més informació, més capa-

citat de transacció, més imaginació, de tot això que passa per damunt de les fronteres. I això ja fa que hi hagi relacions desiguals entre el poder militar i l'econòmic. Les diferents àrees del món poden trobar la seva especificitat. Però la guerra, si bé no tindrà efectes tan evidents com en el camp de batalla, pot tenir-ne uns altres no més petits, com deixar tot un país en una situació de desnivell respecte a altres.

—*¿Coarten les noves tecnologies la llibertat de l'individu?*

—En això jo repetiria el que deiem abans sobre la bomba. Les tecnologies em semblen bé i l'ús pot ser discutible. Es poden utilitzar o no contra els individus. Per això, per molta evolució tecnològica que hi hagi continua sent important la presa de decisions polítiques. Cal evitar que la democràcia es mori per inanició interna.

—*¿Es trepitgen mútuament filòsofs i científics?*

—Jo penso que és un error extraure conclusions ètiques de raonaments científics, com ho és pretendre mantenir, contra tota evidència, qüestions clarament establertes per la ciència. Per exemple, el llibre de Stephen Hawking em sembla fascinant, però com a conte. Sí que em sembla lamentable traure d'algunes aportacions, que potser tenen una significació física —que jo no discutiré, perquè no ho conec—, conclusions definitives morals i de coneixement. Un diari va fer un ridícul espantós dient que després de Hawking s'havia acabat la física. És de la mateixa naturalesa com la idea de Fukuyama sobre la fi de la història. Denoten la necessitat d'acomodar-se mentalment a una situació que els sembla definitiva, quan em sembla evident que ni en les organitzacions humanes ni en les capacitats de coneixement l'estat d'estabilitat definitiva és pensable. Hi ha d'haver una mica més d'humilitat.

—*¿Hi ha prou debat entre humanistes i tecnòlegs?*

—Cada vegada hi ha més intents de fer-ho. No és fàcil, per raons diverses. La ciència segueix un camí triomfant en les diferents especialitats, però vacil·la quan vol fer la síntesi. I les humanitats estan en una situació precària. En sentir-se tan febles davant de la ciència o bé tendeixen a buscar la força del discurs religiós o les situa en un paper precari davant la intangibilitat dels resultats. Això fa que no sigui fàcil un diàleg que hauria de ser entre iguals. D'altra banda, els llenguatges encara són molt diferents. Però em fa l'efecte que algunes formes de síntesi i de trobada s'aniran imposant com a necessàries.

Xavier Duran